

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Υποσχόλια (Tīkā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Υποσχόλια (Sutta Piṭaka - Tīkā)

2. Η συλλογή των μεσαίου μήκους ομιλιών - Υποσχόλια
(2. Majjhima Nikāya - Tīkā)

3. Υποσχόλια για τις τελευταίες πενήντα ομιλίες
(3. Uparīpaṇṇāsa-tīkā)

5. Το κεφάλαιο για τις έξι αισθητήριες βάσεις
(5. Saḷāyatanaṅgaḍḍhī)

PaliVerse

2. Η συλλογή των μεσαίου μήκους ομιλιών - Υποσχόλια

3. Υποσχόλια για τις τελευταίες πενήντα ομιλίες

5. Saḷāyatanaṅgaṇaṃ

1. Anāthapiṇḍikovaṇṇasuttaṅgaṇaṃ

383. Adhimattagilānoti adhikāya mattāya maraṇassa āsannatāya ativiya gilānoti attho. Tenāha “maraṇaseyyaṃ upagato”ti. Akhaṇḍaṃ akāsi gahapatino satthari paramapemattā. Yattakaṃ cassāti, “sakīṃ vā dvikkhattuṃ vā”ti vuttaṃ yattakaṃ assa gahapatissa.

384. Osakkantīti parihāyanti. Ottharantīti abhibhavanti. Usmā nāma kammajatejodhātu, sā saha jīvitindriyanirodhā pariyādiyati, yāva tā āyuusmā vattanti, tāva maraṇantikā vedanā vattanteva viññāṇassa aniruddhattā. Tenāha “yāva usmā”tiādi.

385. Tīhi gāhehīti taṇhāmānadiṭṭhiggāhehi. Paṭibāhituṃ vikkhambhetuṃ. Cakkhuṃ tīhi gāhehi na gaṇhissāmīti mānaggāhapaṭikkhepamukhena cakkhusmiṃ aniccānupassanāti dasseti. Aniccānupassanāya hi sati appatitṭho mānaggāho, dukkhānupassanāya sati appatitṭho taṇhāggāho, anattānupassanāya sati appatitṭho diṭṭhiggāhoti, gāho ca nāma oḷāriko, tasmīṃ vigatepi nikanti tiṭṭheyyāti taṃ vijahāpetukāmena, - “na ca me cakkhunissitaṃ viññāṇaṃ bhavissatī”ti vuttanti āha - “viññāṇaṇcāpi me cakkhunissitaṃ na bhavissatī”ti. Sabbhaṃ kāmabhavarūpanti kāmabhūmipariyāpannaṃ sabbhaṃ rūpakkhandaṃ māha - “kāmarūpabhavarūpa”nti vā pāṭho. So yutto imassa vārassa eva anavasesapañcavokārabhavarūpāpannato. Tathā hi upari catuvokārabhavo anavasesato vutto.

386. Idhalokanti ettha saṅkhāralokavisayoti adhippāyena, “vasanaṭṭhānaṃ vā”tiādi vuttaṃ, taṅca kho paṭhamadutiyavārehi idhaloko gahitoti katvā. Paṭhamadutiyavārehi pana idhaloko paralokoti vibhāgena vinā pañcavokārabhavo gahito; tathā tatiyavāre pañcavokārabhavo catuvokārabhavo ca gahitoti puna diṭṭhadhammasamparāyavasena taṃ vibhajitvā dassetuṃ, “na idhaloka”ntiādi vuttaṃ. Idhalokanti ca sattasaṅkhāravaseneva gahitaṃ. Sabbampi saṅkhāravasena pariggahetvā dassetuṃ, “yampi me diṭṭha”ntiādi vuttanti keci. Aparitassanattaṃ taṇhāparitassanāya anuppādanattaṃ. Yassa diṭṭhadhammoti vuccatī, tassa pana abhāvato, “manussalokaṃ ṭhapetvā sesā paralokā nāmā”ti vuttaṃ. Yesaṃ pana “idhaloka”nti iminā sattalokassapi gahaṇaṃ icchitaṃ. Tesaṃ matena, “manussalokaṃ ṭhapetvā”ti yojanā.

387. Allīyasīti attabhāve bhogesu ca apekkhaṃ karosīti attho. Evarūpīti yādisī tadā dhammasenāpatinā kathitā, evarūpī. Dhammakathā na sutapubbāti yathākathitākārameva sandhāya paṭikkhepo, na sukhumagambhīrasuññatāpaṭisaṃyuttatāsāmaññaṃ. Tenāha “evaṃ panā”tiādi.

Mayā gatamaggameva anugacchasīti dānamayapuññabhāvasāmaññaṃ gahetvā vadati, na bodhisattadānabhūtaṃ dānapāramitaṃ. Na paṭibhātīti ruccanavasena citte na upatiṭṭhati. Tenāha “na ruccatī”ti. Tathā hesa vaṭṭābhīratoti. Ujumaggāvahā vipassanā bhagavatā panassa kathitapubbā.

388. Esitagunaṭṭā esiyamānagunaṭṭā ca isi, asekkhā sekkhā kalyāṇaputhujjanā ca, isīnaṃ saṅgho, tena nisevanti isisaṅghanisevitaṃ. Kāmaṃ tassa viharassa gandhakuṭipāsādakūṭāgārādivasena nisīdananipajjanāya rukkkhalatādivasena bhūmisayādivasena ca anaññasādhāraṇā mahatī ramaṇiyatā attheva, sā pana gehassitabhāvena ariyānaṃ cittaṃ tathā na toseti; yathā ariyānaṃ nisevitabhāvenāti āha - “paṭhamagāthāya jetavanassa vaṇṇaṃ kathetvā”ti. Tenāha bhagavā - “yattha arahanto viharanti, taṃ bhūmirāmaṇeyyaka”nti. Apacayagāminī cetanā sattānaṃ suddhimāvahatīti āha - “kammanti maggacetanā”ti. Catunnaṃ ariyasaccānaṃ viditakaraṇaṭṭhena kilesānaṃ vikkhambhanaṭṭhena ca vijjā, maggasammādiṭṭhīti āha - “vijjāti maggapaññā”ti. Samādhipakkhiko dhammo nāma sammāvāyāmasatisamādhayo. Tathā hi vijjābhāgiyo samādhipi samādhipakkhiko. Sīlaṃ tassa atthīti sīlanti āha - “sīle patiṭṭhitassa jīvitaṃ uttama”nti. Diṭṭhisāṅkappoti sammāsaṅkappo. Tattha sammāsaṅkappassa upakāraabhāvena vijjābhāgo. Tathā hi so paññākkhandhasaṅgahitoti vuccati, yathā sammāsaṅkappo paññākkhandhena saṅgahito, evaṃ vāyāmasatiyo samādhikkhandhasaṅgahitāti. Tenāha - “dhammoti vāyāmasatisamādhayo”ti. “Dhammo”ti hi idha sammāsamādhi adhippeto, - “evaṃ dhammā te bhagavanto ahesu”ntiādīsu viya. Vācākamantājīvāti sammāvācākamantājīvā maggapariyāpannā eva, te sabbepi gahitāti. Tenāha - “etena aṭṭhaṅgikena maggenā”ti.

Upāyenāti yena vidhinā ariyamaggo bhāvetabbo, tena samādhipakkiyaṃ vipassanādhammañceva maggadhammañca. “Ariyaṃ vo, bhikkhave, sammāsamādhiṃ desessāmi saupanisaṃ saparikkhāra”nti hi vacanato sammāsamādhiādayo maggadhammāpi samādhipakkiyā. Vicineyyāti vīmaṃseyya, bhāveyyāti attho. Tatthāti hetumhi bhumma vacanaṃ. Ariyamaggahetukā hi sattānaṃ visuddhi. Tenāha - “tasmiṃ ariyamagge visujjhatī”ti. Pañcakkhandhadhammaṃ vicineyya, pañcupādānakkhandhe vipasseyya. Tesu hi vipassiyamānesu vipassanā ukkaṃsagatā. Yadaggena dukkhasaccaṃ pariññāpaṭivedhena paṭivijjhīyati, tadaggena samudayasaccaṃ pahānapaṭivedhena nirodhasaccaṃ sacchikiriyāpaṭivedhena, maggasaccaṃ bhāvanāpaṭivedhena paṭivijjhīyati, evaṃ accantavisuddhiyā sujjhati. Tenāha - “evaṃ tesu catūsu saccesu visujjhatī”ti. Idhāpi nimittatthe bhumma vacanaṃ. Saccesu vā paṭivijjhiyamānesūti vacanaseso.

Avadhāraṇavacananti vavatthāpanavacanaṃ, avadhāraṇanti attho. Sāriputtovāti ca avadhāraṇaṃ tassa sāvakabhāvato sāvakesu sāriputtova seyyoti imamatthaṃ dīpeti. Kilesaupasamenāti iminā mahātherassa tādiso kilesūpasamoti dasseti, yassa sāvakassa visaye paññāya pāramippatti ahoṣi. Yadi evaṃ - “yopi pāraṅgato bhikkhu, etāvaparamo siyā”ti idaṃ kathanti? Tesam tesam buddhānaṃ sāsane paññāya pāramippattasāvakavasenetam vuttanti daṭṭhabbaṃ. Atha vā - “natthi vimuttiyā nānatta”nti vacanato sāvakehi vimutti paññāmatthaṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. Tenāha - “pāraṅgatoti nibbānaṃ gato”tiādi. Sesam suviññeyyameva.

Anāthapiṇḍikovādasuttavaṇṇanāya līnatthappakāsanā samattā.

2. Channovādasuttavaṇṇanā

389. Channoti idaṃ tassa nāmantī āha “evaṃnāmako thero”ti. Yassa pana satthārā parinibbānakāle brahmadaṇḍo āṇatto, ayaṃ so na hotīti dassento āha - “na abhinikkhamanaṃ nikkhantatthero”ti, lokanāthassa abhinikkhamanakāle kapilapurato nikkhantoti attho. Gilānapucchakāti gilānassa pucchanakā, gilānabhāvassa avatthaṃ sotukāmāti attho. Sasanato hiṃsanato satthanti āha “jīvitahāraḥsattha”nti.

390. Upavajjaṃ etassa natthīti anupavajjaṃ, karajakāyaṃ katvā āyatīṃ uppattirahitanti attho. Tenāha “anuppattika”nti.

391. Khayavayaṃ ñatvāti saṅkhāragataṃ khaṇabhaṅgaṃ netvā ñāṇena yāthāvato ñatvā. Netaṃ mamāti dukkhato samanupassanā saṅkhāresu diṭṭhesu mamaṃkārahāvato. Nesohamasmīti aniccato samanupassanā aniccato tesu diṭṭhesu ahaṃkārahāvato. Na meso attāti anattato samanupassanā anattato tesu diṭṭhesu attaggābhāvato āha - “netam mama...pe... attāti samanupassamī”ti.

393. Tasmā puthujjanoti yasmā ariyo sabbaso pariññātavatthuko dukkhavedanaṃ adhivāsetuṃ asakkonto nāma natthi, tasmā puthujjano, kevalaṃ pana adhimāneneva - “nābhikaṅkhāmi jīvitaṃ, pariciṇṇo me satthā, nirodhaṃ disvā”ti vadatīti adhippāyo. Idampīti idampi, “nissitassa calita”ntiādi. Taṇhānissitabhāvena hi āyasmā channo māraṇantikaṃ vedanaṃ adhivāsetuṃ asakkonto ito cito parivattanto calati vipphandati, tasmā “nissitassa calita”ntiādi manasikātabbaṃ, tena idaṃ sabbaṃ taṃ vipphanditaṃ na bhavissatīti adhippāyo. Kappasaddo kālapariyāyopi hoti, na kālavisesavācako evāti āha - “niccakappanti niccakāla”nti. Yathā appahīnataṇhādīṭṭhiko puggalo taṃnissito allino, evaṃ tāhipi nissito amuttaḥbhāvato āha - “taṇhādīṭṭhīhi nissitassā”ti. Calitanti yathā yathā asamāraddhāya sammāpaṭipattiyā ādīnavavasena calantaṃ pana yasmā ariyassa vinaye virūpaṃ calitaṃ nāma hoti, tasmā āha - “vipphanditaṃ hotī”ti. Tādise pana papañcavikkhambhanavasena cittassa calite asati bhāvanāya vīthipaṭipannatāya kilesapaṭippassaddhi eva hotīti āha “calite asati passaddhī”ti. Tena vuttaṃ - “kilesapassaddhi nāma hotī”ti.

Bhavantaraṃ disvā namanatṭhena nati. Tenāha - “natiyā asatīti bhavatthāya ālayanikantiariyutṭhānesu asatī”ti. Paṭisandhivasena āgati nāmāti paṭisandhiggahaṇavasena bhavantarato idheva āgamaṃ nāma, cutivasena cavanavasena ito bhavantarassa gamaṃ nāma na hoti āgatigatiyā asati katūpacitassapi kammaṃ uppattiparikappavasena pavattiyā abhāvato. Cavanavasenāti nibbattabhavato cavanavasena cuti, āyatīṃ upapajjanavasena upapāto na hoti. Yato gati āgati cavaṃ upapāto na hoti, tato eva nevidha, na huraṃ, na ubhayamantarena, kāyassa gatiyā āgatiyā ca abhāvato sabbaso cutūpapāto natthi; tena na idhaloke ṭhitoti vattabbo. Na paraloke ṭhitoti vattabbo, na ubhayamantarena ṭhitoti vattabbo. Tenāha “nayidha loke”tiādi. Tattha idhalokaparalokavinimuttassa saṃsaraṇapadesassa abhāvato, “na ubhayamantarenā”ti vuttoti ubhayapariyāpanno na hotīti paṭikkhipanto, “na ubhayattha hotī”ti āha. Ayameva antoti yo idhaloke paraloke ca abhāvo avijjamānatā anuppajjanaṃ, ayameva sakalassa dukkhamūlassa anto pariyosānaṃ.

394. Kaṇṭhanāliṃ chindīti nāliṃ chindituṃ ārabhi. Tasmīṃ chindituṃ āradhakkaṇe chedo ca vattati; maraṇabhayaṇca okkami avītarāgabhāvato, tato eva gatinimittaṃ

upaṭṭhāti. “Sopi nāma sabrahmacārīnaṃ anupavajjantaṃ byākaritvā sarāgamaraṇaṃ marissatī”ti saṃviggamānaso saṅkhāre aniccādivasena pariggaṇhanto. Arahattaṃ patvāti pubbe bahuso vipassanāya udayabbayaññaṃ pāvitattā tāvadeva arahattaṃ patvā arahattaphalapaccavekkhaṇānantaraṃ kaṇṭhanāḷicchedapaccayā jīvitanirodhena samasīsī hutvā parinibbāyi. Na hi antimabhavikassa arahattaṃ appatvā jīvitantarāyo hoti. Therassāti āyasmato channattherassa. Byākaraṇenāti hetumhi karaṇavacanaṃ “byākaraṇena hetunā”ti. Tannimittañhi therō vīriyaṃ paggaṇhanto vipassanaṃ ussukkāpeti. Imināti, “atthi, bhante”tiādivacanena. Theroti āyasmā sārīputtatthero. Pucchatīti, bhante, tathā kulasaṃsaggapasuto kathaṃ parinibbāyissatīti pucchati. “Pubbe kulesu saṃsaṭṭhavihārī”ti sabrahmacārīnaṃ paññātassapi imasmiṃ “honti hete sārīputtā”tiādinā bhagavato vutta-ṭṭhāne asaṃsaṭṭhabhāvo pākaṭo ahosi. Pakkampi nipakkaṃ viya sammāpaṭipajjamānāpi keci asaṇṇatā upaṭṭhahanti. Sesam suviññeyyameva.

Channovādasuttavaṇṇanāya līnatthappakāsanā samattā.

3. Puṇṇovādasuttavaṇṇanā

395. Anantarasutte “paṭisallānāti phalasaṃpattito”ti vuttaṃ, tattha dhammasenāpatino ariyavihārassa adhippetattā, idha pana akatakiṇṇassa paṭisallānaṃ nāma kāyavivekoti āha - “paṭisallānāti ekībhāvā”ti. “Cakkhuviññeyyā rūpā”ti panettha viññeyyarūpaṃ vijānantassa dvārabhūtaṃ cakkhūnti ubhayaṃ ajjhattikaṃ bāhiraṇca āyatanaṃ abhinanditādisāmaññaṇa tañceti ettha taṃ-saddena ekajjhaṃ paccāmaṭṭhanti āha - “tañceti taṃ cakkhuñceva rūpañcā”ti. Yaṃ panettha viññeyyasaddena jotitaṃ viññāṇaṃ taṃ sampayuttadhammāti tadubhayaṃ, “manoviññeyyā dhammā”ti padena kathitamevāti idha na gahitaṃ. Esa nayo sesesupi. Samodhānenāti sahāvaṭṭhānena, cittaṇa nandiyā taṇhāya saha pavattiyā cittasahuppattiyāti attho. Tenāha - “uppajjati nandī”ti. Pañcakkhandhadukkhassa samodhānanti pañcakkhandhasaṅkhātassa dukkhasaccassa paccavokāre sahappavatti hoti. Yasmā dukkhaṃ uppajjamānaṃ channaṃ dvārānaṃyeva vasena uppajjati, tathā samudayoti, tasmā āha - “iti chasu dvāresū”tiādi. Kilesavaṭṭassa kammavaṭṭassa vipākavaṭṭassa ca kathitattā āha - “vaṭṭaṃ matthakaṃ pāpetvā dassetī”ti. Dutīyanayeti “santi ca kho”tiādinā vutte dutīye desanānaye. Pāṭiyekko anusandhīti na yathānusandhi nāpi ajjhāsayānusandhīti adhippāyo, pucchānusandhissa pana idha sambhavo eva natthīti. Sattasu ṭhānesūti akkosane paribhāsane paṇippahāre leḍḍuppahāre daṇḍappahāre satthappahāre jīvitāvoropaneti imesu sattasu. “Bhaddakā vatime”tiādinā khantipaṭisaṃyuttaṃ sihanādaṃ nadāpetuṃ.

396. Caṇḍāti kodhanā, tena dūsitacittatāya duṭṭhāti vuttā. Kibbisāti pāpā. Pharusāti īsakampi pasādasinehābhāvena luddā. Pharusavacanaṭāya vā pharusā, tathābhūtā pana luddā nāma honti, tasmā vuttaṃ “kakkhaḷā”ti. Idañca teti, “hatthacchedaṃ nāsikaccheda”nti evamādiṃ idañca anīṭṭhaṃ karissāmāti bhayaḍassanena tājessanti.

Ghaṭikamuggarenāti daṇḍānaṃ kira aggapasse ghaṭākāraṃ dassenti, tena so “ghaṭikamuggaro”ti vuccati. Ekatoḍhārādinā satthena karavālakhaggādinā. “Indriyaṃvarādīnaṃ etaṃ nāma”nti vatvā yattha yattha indriyaṃvarādayo “damo”ti vuttā, taṃ pāṭhapadesaṃ dassento “saccenā”tiādimāha. Manacchaṭṭhāni indriyāni dameti saṃvaretīti indriyaṃvarā, damo. Rāgādīpāpadhamme dameti

upasametīti damo, paññā. Pāṇātipātādikammakilese dameti upasameti vikkhambhetīti damo uposatho. Byāpādavihesādi ke dameti vinetīti damoti āha - “imasmim̐ pana sutte khanti ‘damo’ti veditabbā”ti. Upasamoti tasveva damassa vevacanaṃ, tasmā damo ca so byāpādādīnaṃ vinayanaṭṭhena tesam̐veva upasamanaṭṭhena upasamo cāti damūpasamo, adhivāsanakhanti.

397. Tattha khantiyaṃ katādhikāro taṃ janapadaṃ gantvā mahājanassa avassayo hoti, tasmā tadassa apadānaṃ samudāgamato paṭṭhāya vibhāvetuṃ, “ko panesa puṇṇo”tiādi āraddhaṃ. Etthāti etasmim̐ sunāparantajanapade. Asappāyavīhāraṃ bhāvanābhīyogassa na sappāyaṃ vīhāraṃ.

Dve bhātaroti avibhattasāpateyyā avibhattavohārasaṃyogā. Tenāha “tesū”tiādi. Janapadacārikaṃ caranto bhaṇḍaṃ gahetvā janapadesu vikkayaṃ karonto.

“Buddhapūjaṃ dhammapūjaṃ saṅghapūjaṃ karissāmā”ti tanninnā. Atṭhimiñjaṃ āhacca atṭhāsīti, “buddho”ti vacanaṃ assutapubbaṃ sotapathaṃ upagataṃ anappakaṃ pītisomanassaṃ samuṭṭhāpentaṃ pītisamuṭṭhānapañītarūpehi chaviccammādīni chinditvā atṭhimiñjaṃ āhacca atṭhāsīti. Vissajjitanti vikkīṇanavasena viniyojitaṃ. Kammatṭhānaṃ na upaṭṭhātīti bhāvanāvīthim̐ na otarati. Mayhaṃ asappāyoti mayhaṃ kammatṭhānabhāvanāya sappāyo upakāro na hoti.

Koci caṅkamituṃ samattho nāma natthi mahatā samuddavīcisaddena upaddutattā bhāvanāmanasikārassa anabhisambhuṇanato. Tenāha “samuddavīciyo”tiādi. Soti makuḷavīhāro.

Uttamajavena gacchamānā yathādhīpettaṃ maggaṃ atikkamitvā aññataraṃ dīpaṃ pāpuṇi.

Uppādikaṃ utṭhāpetvāti mahāvātamaṇḍalasamuṭṭhāpanena tasmim̐ padese mahāsamuddaṃ saṃkhobhento mahantaṃ uppādaṃ utṭhāpetvā.

Thero, “amhe āvajjeyyāthā”ti kaniṭṭhassa vacanaṃ saritvā antarantarā āvajjeti, tasmā tadāpi āvajjeti, taṃ sandhāya vuttaṃ - “tasmiṃveva khaṇe āvajjitvā”ti. Sammukheti sīsaṭṭhāne. Paṭivedesunti pavedesuṃ, upāsakā mayanti paṭijānimsu. Imināti iminā mayhaṃ pariccattakoṭṭhāsena. Maṇḍalamālanti muṇḍamaṇḍalamālāsadisam̐ paṭissayaṃ. Paricārakāti avasesagāmino.

Saccabandhassa okāsaṃ karonto “ekūnapañcasatāna”nti āha. Taṃ divasaṃ...pe... aggahe, tena so thero paṭṭhamaṃ salākaṃ gaṇhantānaṃ etadagge ṭhapito.

Vāṇijagāmaṃ gantvāti vāṇijagāmasamīpaṃ gantvā. Buddhakolāhalanti buddhānaṃ upagamma sattānaṃ uppajjanakutūhalaṃ.

Mahāgandhakuṭiyaṃyevāti jetavanamahāvīhāre mahāgandhakuṭiyaṃyeva. Paricaritabbanti upaṭṭhātabbaṃ.

Gandhakaṭṭhānīti candanaagarusalaḷādīni sugandhakaṭṭhāni. Sesam̐ suviññeyyamevāti.

Puṇṇovādasuttavaṇṇanāya līnatthappakāsanā samattā.

4. Nandakovādasuttavaṇṇanā

398. Saṅghassa bhāraṃ akāsi upāyena nandakattherassa ovādena vinetabbānaṃ bhikkhunīnaṃ vinayatthaṃ. Tenāha “imaṃ panā”tiādi. Pariyāyati pavattatīti pariyāyo, paṭipāṭīti āha - “pariyāyenāti vārena”ti. Assāti nandakattherassa. Vadāpesi aññehi attano anokāsabhāvaṃ. Pariyāyena ovaḍantīti ovaḍituṃ samatthā bhikkhuniyo vārena ovaḍanti. Idaṃ pariyāyena ovaḍanaṃ. Cittaṃ ekaggaṃ hoti pasīdati pubbacariyasiddhena gāravabahumānena gehassitapemavasena.

Gotamīti mahāpajāpatigotamī. Setṭhissāti bārāṇasisetṭhino.

Teti paccekabuddhe. Kiṃ nu khoti pucchi ciratarakālaṃ puññakiriyāya paribhāvitasantānatāya, paccekabuddhesu ca gāravabahumānatāya. Duggatehipi sakkā kātunti duggatehipi yathāvivhavaṃ katā kuṭi tumhākaṃ vasituṃ sakkāti pucchi.

Hatthakammaṃ dethāti hatthakammaṃ katvā dethāti attho. Ānisaṃsaṃ ācikkhitvāti “tādisānaṃ mahesīnaṃ kataṃ veyyāvaccamaṃ amhākampi dīgharattaṃ hitāya hoti. Āvāsadānañca nāma mahapphalaṃ mahānisaṃsaṃ nibbattaṭṭhāne mahāsampattiāvahaṃ bhavissatī”tiādinā ānisaṃsaṃ ācikkhitvā. Gāḷhena ovādena tajjetvāti, “imesu nāma karontesu tvaṃ kasmā na karosi, mama jeṭṭhakadāsassa bhariyabhāvaṃ na jānāsi. Sabbehipi kariyamānassa hatthakammassa akaraṇe tuyhaṃ idañcidañca dukkhaṃ āgamissatī”ti bhayena tajjetvā. Sataṃ sataṃ hutvāti sataṃ sataṃ dāsaputtā ekajjhaṃ hutvā ekañca ekañca kuṭiṃ katvā adāsi.

Caṅkamanādiparivāranti

caṅkamanarattiṭṭhānadivāṭṭhānabhojanādiparivāraṭṭhānasahitaṃ. Jaggitvā upaṭṭhāpetvā. Vissajjāpesīti pariccajāpesi. Parivattāpetvāti cetāpetvā. Ticīvarānīti sahaṣṣagghanikāni ticīvarāni katvā adāsi. Kālena kālanti kāle kāle, kismiñci kāleti attho. Rajje ṭhitassāti sabbabhūtūpakārarajje ṭhitassa.

Nandakattheropīti tadā jeṭṭhakadāso etarahi nandakatthero pabbajitvā arahattaṃ patto. Jeṭṭhakadāsiddhītā ...pe... aggamaheṣiṭṭhāne ṭhitāti mahāpajāpatigotamim sandhāya vadati. Ayamāyasmā nandakoti ayameva samudāgamato āyasmā nandakatthero. Etāva tā bhikkhuniyoti etāvatā samudāgamato pañcasatā bhikkhuniyo.

399. Hetunāti ñāyena aviparītaṭipattiyā. Pubbabhāgā hi purimā purimā paṭipadā pacchimāya kāraṇaṃ. Yāthāvasarasato diṭṭhanti yathābhūtasabhāvato paccakkaṃ viya.

401. Taṃ sabhāvaṃ taṃsabhāvanti tassā vedanāya paccayabhāvena anurūpaṃ.

403. Paṭhamataraṃyeva aniccāti tassāpi chāyāya aniccabhāvo paṭhamataraṃyeva siddho. Na hi kadāci aniccaṃ nissāya pavattaṃ kiñci niccaṃ nāma atthīti.

404. Anupahanitvāti avināsetvā. Kathaṃ pana maṃsakāyaṃ cammakāyañca avināsetvā itaresaṃ kantanaṃ hotīti byatirekamukhena dassetuṃ, “tatthā”tiādi vuttaṃ. Cammaṃ alliyāpentoti camme laggāpento cammapaṭibaddhaṃ karonto. Cammaṃ baddhaṃ katvāti vivarakāle na phālento cammabaddhe katvā. Evaṃ akatvāti evaṃ maṃsacammakāyānaṃ vināsaṇaṃ akatvā, vilimaṃsādivikantanena aññamaññaṃ vivecetvā. Tattha vilimaṃsanti cammanissitamāsaṃ, paṭicchannakilomakanti ca vadanti. Nhārūti sukhumanhāru. Bandhananti

cammamaṃsānaṃ sambandhaṃ. Tenāha - “sabbacamme
laggavilipanaṃsamevā”ti. Antarakilesamevāti antare citte jātattā
sattasantānantogadhatāya abbhantarabhūtakilesameva.

405. Tajjaṃ vāyāmaṇṭi nidassanamattaṃ daṭṭhabbaṃ. Tathā hi purisena kuṭṭhāriṇā
chejjaṃ chindite chejjaṭṭhānassa sallakkhaṇaṃ icchitabbaṃ, tassa paṭighātabhāvo
icchitabbo, kāyapariḷāhābhāvo icchitabbo, tassa avatṭhānaṃ icchitabbaṃ, kiccantare
ajjuhekkhaṇaṃ icchitabbaṃ, evaṃ paññāya kilese chindantassa yogino vīriyabalena
saddhiṃ sati-pīti-passaddhi-samādhi-upekkhāsambojjhaṅgaṃ icchitabbanti āha -
“evaṃ na vinā chahi...pe... sakkotī”ti.

407. Tena kāraṇenāti yena tāsāṃ bhikkhunīnaṃ sā dhammadesanā sappāyā,
āsevanamandatāya pana ajjhāsayaṇa paripuṇṇasaṅkappā na jātāyeva; puna tathā
desanāya sati āsevanabalavatāya paripuṇṇasaṅkappā bhavissanti; tena kāraṇena
tvampi tā bhikkhuniyo teneva ovādena ovadeyyāsīti.

415. Sabbapacchimikāti sabbāsaṃ kaniṭṭhā sotāpannā, anariyā tattha kāci natthīti
attho. Tenāha - “sesā pana...pe... khīṇāsavā cā”ti. Yadi evanti akhīṇāsavāpi tādisā
bhikkhunī atthi. Evaṃ sati sukkhavipassakabhāvenapi sati khīṇāsavabhāve ariyassa
vinaye aparipuṇṇasaṅkappāvāti adhippāyena codeti, “kathaṃ
paripuṇṇasaṅkappā”ti? Itaro ajjhāsayaṇapāripūriyāti kāraṇaṃ vatvā, “yassa hī”tiādinā
tamattaṃ vivarati. Ajjhāsayaṇapāripūriyāti tattha adhippāyapāripūriyā, na sabbaso
guṇapāripūriyāti adhippāyo. Tenāha “kadā nu kho”tiādi. Etena
pādaajjhānasammasitajjhānānaṃ visadisatāya puggalassa vipassanākāle
pavattaajjhāsayaṇasena ariyamagge bojjhaṅgamaggaṅgajhānaṅgānaṃ visesatāti
ayamattho dīpitoti veditabbo. Sesā suviññeyyameva.

Nandakovādasuttavaṇṇanāya līnatthappakāsanā samattā.

5. Rāhulovādasuttavaṇṇanā

416. Vimuttiṃ paripācentīti kilesānaṃ paṭippassaddhivimuttibhūtaṃ arahattaṃ
sabbaso pācenti sādheti nibbāpentīti vimutti-paripācanīyā. Dhammāti
kāraṇadhammā. Tenāha - “visuddhikāraṇavasenā”ti, arahattasaṅkhātāya visuddhiyā
sampādanavasenāti attho. Saddhindriyādayo visujjhamānā maggapaṭipāṭiyāva
sabbaso assaddhiyādīhi cittaṃ vimocentā aggaphalavimuttiṃ sampādenti. Tesāṃ
pana visuddhi bālāparivajjanena paṇḍitapayirupāsanaṇa
pasādāva hadhammapaccavekkhaṇāya ca hoti. Tato idha pannarasa dhammā
adhippetāti dassento, “vuttaṇheta”ntiādimāha.

Tattha assaddhe puggaleti saddhārahite puggale. Te hi nissāya na kadāci saddhā
sambhavati, tesāṃ pana diṭṭhānugatiāpajjanena aññadatthu asaddhiyameva
vaḍḍhati, tasmā te paṭibhayamaggo viya dūrato vajjetabbā. Assaddhiyanti ca
saddhāya paṭipakkhabhūtā asaddheyyavatthusmiṃ adhimuccanākārena pavattā
saṃkilesadhammā veditabbā. Saddhe puggaleti saddhāsampanne puggale. Te hi
nissāya saddheyyavatthusmiṃ anuppannā uppajjati, uppannā bhiyyobhāvaṃ
vepullaṃ āpajjati. Saddheyyavatthūti ca buddhādīni ratanāni kammakammaphalāni
ca. Sevatoti labbhamānaṃ saddhāsampadaṃ uppādetuṃ vaḍḍhetuṃ nisevato.
Sesapadāni tasseva vevacanāni. Atha vā sevato upasaṅkamato. Bhajato tesāṃ
paṭipattiyaṃ bhattiṃ kubbato. Payirupāsato tesāṃ ovādānusāsanikaraṇavasena
upaṭṭhahato. Pasādānīyasuttantā nāma buddhādiguṇapaṭisaṃyuttā pasādāva hā

sampasādanīyasuttādayo. Te hi paccavekkhato buddhādīsu anuppannā pasannā upajjati, uppannā bhiyyobhāvaṃ vepullaṃ āpajjati. Imehi tīhākārehīti imehi yathāvutthehi tīhi kāraṇehi. Paṭipakkhadūrībhāvato paccekāṃ sūpahārato ca āsevanaṃ bhāvanaṃ labhanti. Saddhindriyaṃ visujjhati maggaphalāvahabhāvena acchati visuddhiṃ pāpuṇāti. Iminā nayena sesapadesupi attho veditabbo.

Ayaṃ pana viseso - kusīteti alase sammāpaṭipattiyaṃ nikkhattadhure. Āraddhavīriyeti paggaḥitavīriye sammāpaṭipanne. Sammappadhāneti anuppannānaṃ akusalānaṃ anuppādanādivasena pavatte cattāro upāyappadhāne. Paccavekkhato paṭipattiṃ avekkhato. Te hi paccavekkhato līnaṃ abhibhavitvā sammadeva ārambhadhātuādi anuppannānaṃ vidhinā satisampadāya uppādāya bhiyyobhāvāya saṃvattati. Asamāhite bhantamigabhantagoṇasappaṭibhāge vibbhantacitte. Samāhite upacārasamādhinā appanāsamādhinā ca sammadeva samāhitacitte. Jhānavimokkheti savitakkasavicārādijhānāni paṭhamādivimokkhe ca. Tesañhi paccavekkhaṇā uparūpari accantameva samādhānāya saṃvattati. Duppaññeti nippaññe, ariyadhammassa uggahaparipucchāsavanasammasanābhāvena sabbaso paññārahite ca. Paññavanteti vipassanāpaññāya ceva maggapaññāya ca samannāgate. Gambhīraññācariyanti gambhīraṃ khandhāyatanadhātusaccapaṭiccasamuppādādibhedāṃ ñāṇassa caritabbatṭhānaṃ, yattha vā gambhīraññāssa cariyaṃ pavattati. Tattha hi paccavekkhaṇā sammohaṃ vidhamati, anuppannāya paññāya uppādāya bhiyyobhāvāya saṃvattati. Suttantakkhandheti suttasamūhe.

Pubbe saddhindriyādīnaṃ visuddhikāraṇāni, “vimuttiparipācanīyā dhammā”ti vuttānīti idha saddhādike aññe ca dhamme dassento, “aparepī”tiādimāha. Tattha saddhādīnaṃ vimuttiparipācanīyatā dassitā eva, aniccasaññādīnaṃ pana vimuttiparipācanīyatāya vattabbameva natthi vipassanābhāvato. Tenāha - “ime pañca nibbedhabhāgiyā saññā”ti. Kalyāṇamittatādayoti kalyāṇamittatā sīlasaṃvaro abhisallekhakathā vīriyārambho nibbedhikā paññā ime kalyāṇamittatādayo pañca dhammā. Ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana “meghiyasuttasaṃvaṇṇanāyaṃ” vuttanayena veditabbo. Lokaṃ volokentassāti buddhaveneyyasattalokaṃ buddhacakkhunā visesato olokontassa.

419. Āyasmato rāhulassa indriyānaṃ paripakkattā saddhiṃ paṭṭhapitapatthanā devatā udikkhamānā tiṭṭhanti, - “kadā nu kho uttari āsavānaṃ khaye viñessatī”ti. Yadā pana satthā evaṃ parivitakkesi, tāvadeva samānājjhāsayatāya sabbakālaṃ taṅkhaṇaṃ āgamentiyo tā devatāyo taṃ samavāyaṃ disvā ekasmiṃ andhavanasmimyeva sannipatitā. Upālissa gahapatino dīghanakhaparibbājakassa catusaccadhammesu dassanakiccena pavatto sotāpattimaggoti tesu suttesu paṭhamamaggo “dhammacakkhu”nti vutto, tassa dassanatthassa sātisayattā, brahmāyuno pana phalaññānāni heṭṭhimāni tīṇi sātisayānīti brahmāyusutte tīṇi phalāni “dhammacakkhu”nti vuttāni. Idaṃ panettha āyasmato rāhulassa maggaññānaṃ phalaññānaṃ dassanattho sātisayo, tāhi ca devatāhi yaṃ ñāṇaṃ adhigataṃ, taṃ sātisayamevāti vuttaṃ - “imaismiṃ sutte cattāro maggā, cattāri ca phalāni dhammacakkhanti veditabbānī”ti. Kiṃ pana sāvakānaṃ saccābhisamayaññāne atthi koci visesoti? Āma atthi. So ca kho pubbabhāge vuṭṭhānagāminivipassanāya pavattiyākāravisesena labheyya kāci visesamattā. Svāyamattho abhidhamme “no ca kho yathā diṭṭhippattassā”ti saddhāvimuttato diṭṭhippattassa kilesappahānaṃ pati

visesakittanena dīpetabbo. Kiṃ pana āyasmā rāhulo viya tā devatā sabbā ekacittā pageva cattāri phalāni adhigaṇhiṃsūti? Noti dassento “tattha hī”tiādimāha. Kittakā pana tā devatāti āha “tāsaṅca panā”tiādi.

Rāhulovādasuttavaṇṇanāya līnatthappakāsanā samattā.

6. Chachakkasuttavaṇṇanā

420. Ādimhi kalyāṇanti ādikoṭṭhāse kalyāṇaṃ etassāti vā ādikalyāṇo, taṃ ādikalyāṇaṃ, ādikalyāṇabhāvo ca dosavigamena icchitabbo. Yañhi sabbaso vigatadosaṃ, taṃ paripuṇṇaguṇameva hotīti “niddosa”nti vuttaṃ. Katvāti ca padaṃ, “kalyāṇaṃ katvā bhaddakaṃ katvā”ti purimapadadvayenapi yojetabbaṃ. Desanākāro hi idha kalyāṇasaddena gahito. Tenevāha - “desetabbadhammassa kalyāṇatā dassitā hotī”ti, dutiye pana atthavikappe desetabbadhammassa kalyāṇatā mukhyeneva kathitā itarassa atthāpattito. Majjhekalyāṇaṃ pariyosānakalyāṇanti etthāpi ese va nayo. Ayaṅca desanāya thomanā buddhānaṃ āciṇṇasamāciṇṇāvāti dassetuṃ, “iti bhagavā ariyavaṃsa”ntiādi vuttaṃ. Dhammaggaḥaṇampi desanāya thomanā evāti “navahi padehī”ti vuttaṃ.

Vedanā yāthāvato jānanaṃ, taṅca maggakiccaṃ, tassa upāyo vipassanātiāha - “sahavipassanena maggena jānitabbānī”ti. Pariññābhisaṃmayādikiccena nibbattiyā asammohato ca paṭivijjhitabbo. Tebhūmakacittameva kathitaṃ sammāsanaṭṭhānassa adhippetattā. Esa nayo dhammāyatanādīsūpi. Dhammāyatanassa vā āyatanabhāvato bahiddhāgahaṇaṃ, na sabbaso anajjhatabhāvato. Vipākavedanāpaccayā javanakkhaṇe uppannataṇhāti chattiṃsavipākavedanaṃ nissāya evaṃ assādentī anubhaveyyanti akusalajavanakkhaṇato uppannataṇhā.

422. Pāṭiyekko anusandhīti yathānusandhiādīnaṃ asambhavatoti adhippāyena vuttaṃ. Heṭṭhāti viññāṇaphassavedanātaṇhānaṃ paccayāyattavuttitādassanena cakkhāyatanādīnaṃ rūpāyatanādīnaṅca paccayāyattavuttitā dīpitā apaccayuppannassa paccayābhāvato, yaṅca paccayāyattavuttikaṃ, taṃ aniccaṃ uppādasambhavato, yadaniccaṃ taṃ dukkhaṃ, yaṃ dukkhaṃ tadanattāti khandhapaṅcake ca channaṃ chakkānaṃ vasena ghanavinibbhogakaraṇena atthato anattalakkhaṇaṃ vibhāvitā. Na sarūpatoti sarūpatopi taṃ vibhāvetukāmo teneva chachakkānaṃ vasena ghanavinibbhoganayena byatirekato ca anvayato ca dassento bhagavā - “cakkhu attāti yo vadeyya”tiādimāhāti yathānusandhikāva desanā vibhāvitā. Tenāha “heṭṭhā kathitānaṃ hī”tiādi. Heṭṭhā pana channaṃ chakkānaṃ vasena vinibbhogadassanamattaṃ, na anattalakkhaṇaṃ vibhāvitā, idha pana sarūpato anattalakkhaṇaṃ vibhāvitanti adhippāyena anusandhantarabhāvajotanā. Yadi pi anattabhāvo nāma catūsūpi saccesu labbhateva, sabbepi hi dhammā anattā, ime panettha dve pi nayā sammāsana vasena pavattāti vuttaṃ - “dvinnāṃ saccānaṃ anattabhāvadassanatta”nti. Na upapajjati upapattisaṅkhātayuttīyā na sametīti ayamettha atthoti āha “na yujjati”ti. Attavādinā - “nicco dhuvo sassato”ti abhimato, cakkhuṅca uppādavantatāya aniccaṃ, yaṃ paccayāyattavuttitā, tasmā “cakkhu attāti yo vadeyya, taṃ na upapajjati”tiādi. Sakkāyavatthu cakkhu anattā aniccabhāvato seyyathāpi ghaṭo, cakkhuṃ aniccaṃ paccayāyattavuttibhāvato seyyathāpi ghaṭo, cakkhu paccayāyattavutti uppādādisambhavato seyyathāpi ghaṭo. Vigacchatīti bhaṅgupattiyā sabhāvāvigamena vigacchati. Tenāha “nirujjhati”ti.

424. Yasmā kilesavaṭṭamūlakam kammavaṭṭam, kammavaṭṭamūlakañca vipākavaṭṭam. Kilesuppatti ca taṇhādiggāhapubbikā, tasmā “tiṇṇam vā gāhānam vasena vaṭṭam dassetu”nti āha. Yasmā pana taṇhāpakkhikā dhammā samudayasaccam, cakkhādayo dukkhasaccam, tasmā vuttam - “dvinnam saccānam vasena vaṭṭam dassetu”nti. Taṇhāmānadiṭṭhiggāhāva veditabbā sakkāyagāminipaṭipadāya adhippetattā. “Etam mamā”tiādinā gahaṇamevettha anupassanāti āha - “gāhattayavasena passatī”ti.

Tiṇṇam gāhānam paṭipakkhavasenāti taṇhādiggāhapaṭipakkhabhūtānam dukkhāniccānattānupassanānam vasena, tāhi vā tiṇṇam gāhānam paṭipakkhavasena viniveṭhanavasena anuppādanavasenāti attho. Paṭipakkhavasena vivaṭṭam dassetunti yojanā. Sakkāyanirodhagāminī paṭipadāti ettha nirodhadhammo sarūpeneva dassitoti āha - “nirodho...pe... dassetu”nti. Paṭisedhavacanānīti paṭikkhepavacanāni.

425. Taṇhādīnam anupādiyanavacanāni taṇhādiṭṭhivaseneva vuttāni taṇhādiṭṭhīnamyeva abhinandanādivasena pavattisabbhāvato. Appahīnattho anusayatthoti āha - “anusetīti appahīno hotī”ti ariyamaggena hi appahīno thāmagato rāgādikilesa anusayo kāraṇalābhe sati uppajjanārahabhāvato. Yam panettha vattabbam, tam heṭṭhā vuttameva. Vaṭṭadukkhakilesadukkhassāti vaṭṭadukkhassa ceva kilesadukkhassa ca. Saupādisesanibbānāhi kilesadukkhassa antakaraṇam, anupādisesanibbānam vaṭṭadukkhassa.

426. Tesanti anusayānam. Paṭikkhepavasenāti pajahanavasena, appavattikaraṇavasenāti attho. Avijjam pajahitvāti anavasesato avijjam appavattidhammatam āpādetvā. Kāmam heṭṭhimamaggañāmpī avijjāpahāyinī vijjā eva, tam pana ñānam avijjāya anavasesappahāyakam na hoti, aggamaggañāṇe pana uppanne avijjāya lesopi nāvasissatīti tadeva avijjāya pahāyakanti āha - “arahattamaggavijjam uppādetvā”ti.

427. Sayameva tathāgate attano buddhānubhāvena desente saṭṭhi bhikkhū arahattam pattāti anacchariyametam, atha kiṃ acchariyanti āha “ima”ntiādi. Kathentepīti ettha itisaddo pakārattho, imināva pakārenāti attho. Pattā evāti saṭṭhi bhikkhū arahattam pattā evāti yojanā. Etampi anacchariyam, satthu sammukhā sāvaka samudāgamā mahābhiññā pabhinnapaṭisambhidā tathā tathā sappāṭihāriyam dhammam desentīti. Tenāha - “mahābhiññappattā hi te sāvaka”ti.

Mahāmaṇḍapeti lohapāsādassa purato eva mahābhikkhusannipāto jātoti tesam pahonakavasena kate mahatī sāṇimaṇḍapeti vadanti. Tesupī ṭhānesūti tesu yathāvuttamahāmaṇḍapādīsu ṭhānesu. Mahāthero atthīti padaṃ ānetvā sambandhitabbam. Devattherassa guṇe sutvā pasannamānaso mahāthero, tathāpi vatthasampattiyā pasīditvā “tvam pana nhāpehi”ti āha.

Heṭṭhāpāsādeti ca kalyāṇiyamahāvihāre uposathāgāre heṭṭhāpāsāde ekadā uparipāsāde ekadā, kathesīti. Cūḷanāgassa tathā mahatī parisā devatānubhāvena abhiññāpādanam ahoṣīti keci. Thero pana mahiddhiko ahoṣi, tasmā tāva mahatim parisam abhiññāpesīti apare.

Tato tatoti tassam tassam disāyam. Ekovāti ekacco eva, na bahuso, katipayāva puthujjanā ahesunti attho. Sesam heṭṭhā vuttanayattā suviññeyyameva.

Chachakkasuttavaṇṇanāya līnatthappakāsanā samattā.

7. Mahāsaḷāyatanikasuttavaṇṇanā

428. Mahantāni saḷāyatanāni adhikicca pavattattā mahāsaḷāyatanikaṃ, mahantatā ca tesam mahantaṃ lokasannivāsaṃ abhibyāpetvā tñhitattā ayoniso gayhamānānaṃ mahato anattāya saṃvattanato, yoniso gayhamānānaṃ mahato attāya hitāya sukhāya saṃvattanato ca daṭṭhabbā. Jotakanti bodhakaṃ.

429. Sikhāppattāya vipassanāya jānanampi yathābhūtajānanameva maggena jānanassa āsannaḷāyatanabhāvatoti āha - “sahavipassanena maggena ajānanto”ti. Vuḍḍhiṃ gacchantīti paccayasamodhānena bhavayonigatiñhitisattāvāsapāḷiyā aparāparaṃ parivuḍḍhiṃ gacchanti. Evaṃbhūtā paṇḍabhāvamāpāditā samathavipassanādharmā viya suṭṭhutam vasiḷbhāvaṃ pāpitā jhānābhīññā viya ca vasiḷbhūtā hutvā uparūpari brūhentīti āha - “vasiḷbhāvaṃ gacchantī”ti. Tathā hi te kadāci bhavapattānāya anuppāditāyapi appahīnabhāvenevassā tiṭṭhanti. Akusalā dhammāva yebhuyyena dassanāyatanena vināsadassanato pavattanti parivaḍḍhanti ca. Pañcadvārikadarathāti pañcadvārikajavanasaḷāyatanato akusaladarathā. Evaṃ manodvārikadarathā veditabbā. Santāpāti darathehi balavanto sampayuttadhammānaṃ nissayassa ca santāpanakarā. Paṇḍāhāti tatopi balavataṃ tesameva paridahanakarā.

430. Pañcadvārikasukhaṃ, na kāyappasādasannissitasukhameva. Manodvārikasukhanti manodvārikacittasannissitasukhaṃ, na yaṃ kiñci cetāsikasukhaṃ tassa kāyikasukhaggahaṇeneva gahitattā. Pañcadvārikajavanena samāpajjanaṃ vā vuṭṭhānaṃ vā natthīti idaṃ manodvārikajavanena tassa sambhavaṃ dassetuṃ, maggassa vasena vuttaṃ, na pana tappasaṅgasaṅkānivattanattā. Viññattimattampi janetuṃ asamatthaṃ samāpajjanassa kathaṃ paccayo hoti, buddhānaṃ pana bhagavantānaṃ hotīti ce? Tathāpi tassa āsannaṭṭhāne pañcadvārikacittappavattiyā asambhavo eva tādisassa pubbābhogassa tasmīṃ kāle asambhavato. Eteneva yā kesañci ariyadhamme akovidānaṃ ghaṭasabhāvadīsu buddhitulyakāritāpatticodanā; sā paṭikkhittāti daṭṭhabbā taṃtaṃpurimābhogavasena tena tena pañcadvārikābhiniyatamanoviññāṇassa parato pavattamānamanoviññāṇena tasmīṃ atthe vaṇṇasaṅgāhādivisesassa vinicchinitabbato. Uppannamattakameva hotīti pañcadvārikajavanaṃ tādisaṃ kiñci atthanichchayakiccaṃ kātuṃ na sakkoti, kevalaṃ uppannamattameva hoti. Ayanti “ādīnavānupassino”tiādīnā vuttā.

431. Kusalacitta...pe... bhūtassāti vuṭṭhānagāminivipassanāsaḷāyatanakusalacittassa sampayuttacetosukhasamaṅgībhūtassa. Pubbasuddhikāti magguppattito, vipassanārambhatopi vā pubbeva suddhā. Tenāha - “ādito paṭṭhāya parisuddhāva hontī”ti. Sabbatthakakārāpakaṅgānīti silavisodhanassa cittasamādhānassa vipassanābhīyogassa maggena pahātabbakilesapahānassāti sabbassapi maggasaṃbhāraḷāyatanato kārāpakaṅgāni. Atṭhaṅgiko vāti paṭṭhamajjhāniko vā atṭhaṅgiko, dutiyajjhāniko vā sattaṅgiko hoti.

Imameva suttapadesaṃ gahetvāti, “yā tathābhūtassa diṭṭhī”tiādīnā sammādiṭṭhīādīnaṃ pañcannaṃyeva tasmīṃ tñhāne gahitattā lokuttaramaggo pañcaṅgikoti vadati. Soti tathā vadanto vitaṇḍavādī. Anantaravacanenevāti, “yā tathābhūtassa diṭṭhī”tiādivacanassa, “evamassāya”ntiādīnā anantaravacanena. Paṭisedhitabboti paṭikkhipitabbo. “Ariyo atṭhaṅgiko maggo”ti hi idaṃ vacanaṃ ariyamaggassa pañcaṅgikabhāvaṃ ujukameva paṭikkhipati. Yadi evaṃ “yā

tathābhūtaṃ diṭṭhī”tiādinā tattha pañcannaṃ eva aṅgānaṃ gahaṇaṃ kimatthiyanti āha “uttari cā”tiādi. Sammāvācaṃ bhāveti ariyamaggasamaṅgī. Tenāha “micchāvācaṃ pajahatī”ti. Yasmiñhi khaṇe sammāvācā bhāvanāpāripūriṃ gacchati, tasmimyeva micchāvācā pajahiyatīti. Saheva viratiyā pūrenti samucchavediratiyā vinā dukkhapariññādīnaṃ asambhavato. Ādito paṭṭhāya parisuddhāneva vaṭṭanti parisuddhe sīle paṭiṭṭhitasseva bhāvanāya ijjhanato. Yathāvuttamatthaṃ ganthantarenapi samatthetum, “subhaddasuttepi cā”tiādi vuttaṃ. Anekesu suttasatesu aṭṭhaṅgikova maggo āgato, na pañcaṅgikoti adhippāyo.

Sammāsati maggakkhaṇe kāyānupassanādicatukiccasādhikā hotīti taṃ catubbidhaṃ katvā dassento, “maggasampayuttāva cattāro satipaṭṭhānā”ti āha. Na catumaggasampayuttatāvasena. Esa nayo sammappadhānādīsipi. Aññaṃaññānativattamānā yuganaddhā yuttā viya ariyamaggayuganaddhā aññaṃaññaṃ paṭibaddhāti yuganaddhā. Tenāha - “ekakkhaṇikayuganandhā”ti ariyamaggakkhaṇe eva hi samathavipassanā ekakkhaṇikā hutvā samadhuraṃ vattanti. Tenevāha “ete hī”tiādi. Aññasmiṃ khaṇe samāpatti, aññasmiṃ vipassanāti idaṃ tesam tattha tattha kiccatō adhikabhāvaṃ sandhāya vuttaṃ, na aññathā. Na hi paññārahitā samāpatti, samādhirahitā ca vipassanā atthi. Ariyamagge pana ekakkhaṇikā samadhuratāya ekarasabhāvenāti attho. Phalavimuttīti arahattaphalavimutti. Sesam heṭṭhā vuttanayattā suviññeyyameva.

Mahāsaḷāyatanikasuttavaṇṇanāya līnatthappakāsanā samattā.

8. Nagaravindeyyasuttavaṇṇanā

435. Samavisamaṃ carantīti kāyasamādiṃ samaññeva, kāyavisamādiṃ visamaññeva caranti karonti paṭipajjanti. Taṃ pana samavisamaṃ aññaṃaññaṃ viruddhattā visadisattā na ekasmiṃ kāle sambhavatīti āha - “kālena samaṃ kālena visama”nti. Samacariyampi hi etanti pubbe samacariyāya jotitattā vuttaṃ.

437. Ākaronti adhippetamatthaṃ ñāpentī pabodhentīti ākāra, ñāpakakāraṇanti āha - “ke ākāraṇīti kāni kāraṇāni”ti. Anubuddhiyoti anumānaññānāni. Tañhi yathādiṭṭhamatthaṃ diṭṭhabhāvena anveti anugacchatīti “anvayā”ti vuccati. Haritatinacampakavanādivasenāti haritakambalādisadisatinādivasena vitthāritakanakapaṭādisadivikasitacampakavanādivasena. Ādisaddena cettha kīcakaveṇusaddamadhurasaphalāphalavasena saddarasānaṃ atthibhāvo veditabboti. Campakavaseneva pana phassagandhānampi atthibhāvo vuttoti. Tenāha - “rūpādayo pañca kāmagaṇā atthī”ti. “Itthirūpādīni sandhāyetam kathita”nti vatvā indriyabaddhā vā hontu rūpādayo anindriyabaddhā vā, sabbepi cete kilesuppattinimittatāya kāmagaṇā evāti codanaṃ sandhāya visabhāgitthigatā rūpādayo savisesaṃ kilesuppattinimittanti dassento, “tāni hī”tiādimāha.

Tattha tānīti rūpādīni. Hi-saddo hetuattho. Tena yathāvuttamatthaṃ samattheti, “yasmā purisassa cittaṃ pariyādāya tiṭṭhanti, tasmā itthirūpādīni sandhāya etaṃ kathita”nti. Purisassa cittanti purisassa catubhūmakam kusalaṇṇaṃ pariyādāya gahetvā antomuṭṭhigataṃ viya katvā. “Hatthikāyaṃ pariyādiyivā”tiādisu hi gahaṇaṃ pariyādānaṃ nāma, “aniccasañña bhāvitā bahulikatā sabbaṃ kāmārāgaṃ pariyādiyati”tiādisu khepanaṃ pariyādānaṃ, idha ubhayampi vaṭṭati. Idāni yathāvuttamatthaṃ sutteneva sādhetum, “yathāhā”tiādi vuttaṃ. Tattha “nāhaṃ, bhikkhave”tiādisu na-kāro paṭisedhattho. Ahanti bhagavā attānaṃ niddisati.

Bhikkhavi bhikkhū ālapati. Aññanti idāni vattabbam itthirūpato aññam. Ekarūpampī ekampi rūpam. Samanupassāmīti ñāṇassa samanupassanā adhippetā, heṭṭhā na-kāram ānetvā sambandhitabbam. Ayañhettha attho - “aham, bhikkhave, sabbaññutaññāṇena sabbaso olokeno aññam ekarūpampi na samanupassāmī”ti. Yam evam purisassa cittam pariyaḍāya tiṭṭhatīti yam rūpam rūpagarukassa purisassa sabbampi kusalacittam pavattitum appadānavasena pariyaḍiyitvā gahetvā khepetvā ca tiṭṭhati. Yathayidaṃ itthirūpanti itthiyā rūpakāyam. Rūpasaddo khandhādiekanekathavācako, idha pana itthiyā catusamuṭṭhāne rūpāyatane vaṇṇadhātuyam daṭṭhabbo. “Itthirūpam, bhikkhave, purisassa cittam pariyaḍāya tiṭṭhatī”ti idaṃ purimasseva dāhīkaraṇattham vuttam. Purimaṃ “yathayidaṃ, bhikkhave, itthirūpa”nti idaṃ opammavasena vuttam, idaṃ pariyaḍānabhāve nidassananti daṭṭhabbam. Sesam suviññeyyameva.

Nagaravindeyyasuttavaṇṇanāya līnatthappakāsanā samattā.

9. Piṇḍapātapārisuddhisuttavaṇṇanā

438. Dhammasenāpatino paṭisallīyanassa adhippetattā, upari ca pāliyam, “suññatāvihārena kho aham, bhante, etarahi bahulam viharāmī”ti vuttattā “paṭisallānāti phalasamāpattito”ti āha.

Vippasannānīti visesato pasannāni. Okāsavasenāti indriyānam paṭiṭṭhitokāsavasena. Nanu tāni indriyāni sabhāvato vippasannāni hontīti? Saccam honti. Na hidaṃ tādisaṃ pasannataṃ sandhāya vuttam, idaṃ pana santapaṇītasamāpattisamuṭṭhitānam paccupaṭṭhitānam cittajarūpānam vasena sesatisantatirūpānam seṭṭhataram paṇītabhāvāpattiṃ sandhāya vuttam. Phalasamāpattitoti suññatānupassanāvasena samāpannaphalasamāpattito. Mahantānam buddhādīnam purisānam vihāro mahāpurisavihāro. Tenāha - “buddha...pe... vihāro”ti. Vihārato paṭṭhāyāti parikkhitte ca vihāre parikkhepato paṭṭhāya, aparikkhitte ca parikkhepārahaṭṭhānato paṭṭhāya. Keci pana “vihārabhantarato paṭṭhāyā”ti vadanti. Yāva gāmassa indakhīlāti gāmassa abbhantarindakhīlo. Gehapaṭipāṭiyācaritvāti piṇḍāya caritvā. Yāva nagaradvārena nikkhamanāti nagaradvārena yāva nikkhamanapadesā. Yāva viharāti yāva viharabbhantarā. Paṭikkantamaggoti nivattanamaggo. Ārammaṇe paṭihaññanākārena pavattamānampi paṭighasampayuttaṃ citte paṭihanantaṃ viya pavattatīti āha - “citte paṭihaññanakilesajāta”nti. Divasañca rattiñca anusikkhantena etamyeva rāgādippahāyiniṃ sammāpaṭipattiṃ divā ca rattiñca anu anu sikkhantena uparūpari vaḍḍhentena.

440. Pahīnā nu kho me pañca kāmaguṇāti ettha kāmaguṇappahānam nāma tappaṭibaddhachandarāgappahānam. Tathā hi vuttam - “tiṭṭhanti citrāni tatheva loke, athettha dhīrā vinayanti chanda”nti. Ekabhikkhussa paccavekkhaṇā nānāti ekasseva bhikkhuno, “pahīnā nu kho me pañca kāmaguṇā”tiādinā pāliyam āgatā nānāpaccavekkhaṇā honti. Nānābhikkhūnanti visum visum anekesaṃ bhikkhūnam. Paccavekkhaṇā nānāti vuttanānāpaccavekkhaṇā. Idāni tameva saṅkhepato vuttamattham vitthārato dassetuṃ, “katha”ntiādi vuttam. Tattha “paccavekkhatī”ti vuttam, katham pana paccavekkhatīti āha “pahīnā nu kho”tiādi. Vīriyam paggayhāti catubbidhasammappadhānavīriyam ārabhitvā vipassanam vaḍḍhitvā. Maggānantaram anāgāmiphalam patvāti vacanaseso. Phalānantaram magganti tasmim anāgāmimagge tṭhito phalasamāpattito vuṭṭhāya aggamaggatthāya

vipassanaṃ ārabhitvā tasmimpyeva āsane na cireneva vipassanaṃ ussukkāpetvā arahattamaggaṃ gaṇhanto nirodhadhammānupattiya vipassanāparivāsābhāvato phalānantaraṃ maggappatto nāma hotīti katvā.

Tato vuṭṭhāyāti maggānantaraphalato vuṭṭhāya. Maggānantarato hi vuṭṭhito maggato vuṭṭhito viya hotīti tathā vuttaṃ. “Phalānantaraṃ magga”nti ettha phalaṃ anantaraṃ etassāti phalānantaraṃ. “Phalānantaraṃ magga”nti padadvayenapi anāgāmi maggaphalāni ceva vadatīti evamettha attho daṭṭhabbo. Nīvaraṇādīsupi ese va nayoti ettha, “pahīnā nu kho me pañca nīvaraṇā”tiādīnā yojanā veditabbā. Etesanti ettha etesaṃ nīvaraṇapañcupādānakkhandhasatipaṭṭhānādīnaṃ. Pahānādīnīti pahānapariññābhāvanāsacchikiriya. Nānāpaccavekkhaṇā hotīti tā paccavekkhaṇā nānāti adhippāyo. Etāsu pana paccavekkhaṇāsūti etāsu kāmagaṇapaccavekkhaṇādīsū dvādasasu paccavekkhaṇāsū. Ekaṃ paccavekkhaṇaṃ paccavekkhati dvādasasu nāyesu ekeneva kiccāsiddhito. Añño bhikkhu. Ekanti aññaṃ paccavekkhati. Aññaṃ attho hi ayaṃ ekasaddo “ittheke”tiādīsū viyāti. Nānābhikkhūnaṃ pana ekā paccavekkhaṇā, nānābhikkhūnaṃ nānāpaccavekkhaṇāti evaṃ catukkapaccavekkhaṇampi ettha sambhavati. Imassa pana dvayassa vasena abhisamayo natthīti tadubhayaṃ aṭṭhakathāyaṃ na uddhaṭṭaṃ. Sesaṃ suviññeyyameva.

Piṇḍapāṭapārisuddhisuttavaṇṇanāya līnatthappakāsanā samattā.

10. Indriyabhāvanāsuttavaṇṇanā

453. Evaṃnāmaketi “gajaṅgalā”ti evaṃ itthilīṅgavasena laddhanāmake majjhimapadesassa mariyādaṭṭhānabhūte nigame. Suveḷu nāma nicalarukkhoti vadanti. Tato aññaṃ evāti pana adhippāyena “ekā rukkhajātī”ti vuttaṃ. Cakkhusotānaṃ yathāsakavisayato nivāraṇaṃ damanaṃ indriyabhāvanā, tañca kho sabbaso adassanena asavenenāti āha - “cakkhunā rūpaṃ na passati, sotena saddaṃ na suṇāti”ti. Sati hi dassane savane ca tāni adantāni abhāvitānevāti adhippāyo. Cakkhusotāni ca asampattaggāhitāya durakkhitānīti brāhmaṇo tesampyeva visayaggahaṇaṃ paṭikkhipi. Asadisāyāti aññaṃ itthiyasamayehi asādhāraṇāya. Ālayanti kathetukāmatākāraṇanti attho.

454. Vipassanupekkhāti āraddhavipassakassa vipassanāññānena lakkhaṇattaye diṭṭhe saṅkhārānaṃ aniccabhāvēdivicinane majjhatabhūtā vipassanāsaṅkhātā upekkhā. Sā pana yasmā bhāvanāvisesappattiya heṭṭhimehi vipassanāvārehi santā ceva paṇītā ca, pageva cakkhuviññāṇādisahagatāhi upekkhāhi, tasmā āha - “esā santā esā paṇītā”ti. Atappikāti santapaṇītābhāvanārasavasena tittim na janeti. Tenevāha -

“Suññāgāraṃ pavitṭhassa, santacittassa bhikkhuno;
Amānusi ratī hoti, sammā dhammaṃ vipassato”ti.

Itīti evaṃ vakkhamānākārenāti attho. Ayaṃ bhikkhūti ayaṃ āraddhavipassako bhikkhūti yojanā. Cakkhudvāre rūpārammaṇamhīti cakkhudvāre āpāthagate rūpārammaṇe. Manāpanti manāpabhāvena pavattanakaṃ. Majjhatte manāpāmanāpanti itṭhamajjhatte manāpabhāvena amanāpabhāvena ca pavattanakaṃ manāpāmanāpaṃ nāmāti. Tenāha. Iminā manāpabhāvo gahito, “neva manāpa”nti iminā manāpabhāvo majjhatto ca ubhayaṃ ekadesato labbhatīti, “manāpāmanāpa”nti vuttaṃ. Evaṃ ārammaṇe labbhamānavisesavasena tadārammaṇassa cittassa pākatikaṃ pavattiākāraṃ dassetvā idāni tappaṭisedhena

ariyassa vinaye anuttaram indriyabhāvanam dassetum, “tassa rajjitum vā”tiādi vuttam. Tatrāyam yojanā - tassa cittaṃ itthe ārammaṇe rajjitum vā anitthe ārammaṇe dussitum vā majjhatte ārammaṇe muyhitum vā. Adatvāti nisedhetvā. Pariggahetvāti parijānavasena ñāṇena gahetvā ñātātiraṇapahānapariññāhi parijānitvā. Vipassanam majjhatte ṭhapetīti anukkamena vipassanupekkham nibbattetvā taṃ saṅkhārupekkham pāpetvā ṭhapeti. Cakkhumāti na pasādacakkhuno atthitāmettājotanaṃ; atha kho tassa atisayena atthitājotanaṃ, “sīlavā”tiādīsu viyāti āha - “cakkhumāti sampannacakkhu visuddhanetto”ti.

456. Īsakam poṇeti majjhe uccam hutvā īsakam poṇe, na antantena vaṅke. Tenāha - “rathīsā viya utṭhahitvā ṭhite”ti.

461. Paṭikūleti amanuññe ārammaṇe. Appaṭikūlasaṅñīti na paṭikūlasaṅñī. Taṃ pana appaṭikūlasaṅñitaṃ dassetum, “mettāpharaṇena vā”tiādi vuttam. Tattha paṭikūle anitthe vatthusmiṃ sattasaṅñite mettāpharaṇena vā dhātuso upasaṃhārena vā saṅkhārasaṅñite pana dhātuso upasaṃhārena vāti yojetabbam. Appaṭikūlasaṅñī viharatīti hitesitāya dhammasabhāvacintanāya ca nappaṭikūlasaṅñī hutvā iriyāpathavīhārena viharati. Appaṭikūle itthe vatthusmiṃ sattasaṅñite kesādiasucikoṭṭhāsamattamevāti asubhapharaṇena vāti asubhato manasikāravasena. Idam rūpārūpamattaṃ aniccaṃ saṅkhatanti aniccato upasaṃhārena vā. Tato eva, “dukkham vipariṇāmadhamma”nti manasi karonto paṭikūlasaṅñī viharati. Sesapadesūti, “paṭikūle ca appaṭikūle cā”tiādinā āgatesu sesesu dvīsu padesu. Tattha hi itthāniṭṭhavatthūni ekajjham gahetvā vuttam yathā sattānam paṭhamam paṭikūlato upaṭṭhitameva pacchā gahaṇākāravasena avatthantarena vā appaṭikūlato upaṭṭhāti. Yaṅca appaṭikūlato upaṭṭhitameva pacchā paṭikūlato upaṭṭhāti, tadubhayepi khīṇāsavo sace ākaṅkhati, vuttanayena appaṭikūlasaṅñī vihareyya paṭikūlasaṅñī vāti.

Tadubhayaṃ abhinivajjetvāti sabhāvato bhāvanānubhāvato ca upaṭṭhitaṃ ārammaṇam paṭikūlasabhāvam appaṭikūlasabhāvam vāti taṃ ubhayaṃ pahāya aggahetvā. Sabbasmiṃ vatthusmiṃ pana, “majjhatto hutvā viharitukāmo kiṃ karotī”ti, vatvā tattha paṭipajjanavidhiṃ dassento, “itthāniṭṭhesu...pe... domanassito hotī”ti āha. Idāni yathāvuttamattham paṭisambhidāmaggaṇāliya vibhāvetum, “vuttam heta”ntiādimāha. Tassattho heṭṭhā vuttanayo eva. Satoti sativepullappattiyā satimā. Sampajānoti paññāvepullappattiyā sampajānakārī. Cakkhunā rūpaṃ disvāti kāraṇavasena cakkhūti laddhavohārena rūpadassanasamattena cakkhuviññāṇena, cakkhunā vā karaṇabhūtena rūpaṃ passitvā. Neva sumano hoti gehassitasomanassapaṭikkhepena nekkhammapakkhikāya kiriyāsomanassavedanāya.

Imesu cāti “aññathā ca panānanda, ariyassa vinaye anuttarā indriyabhāvanā hotī”tiādinā, - “kathañcānanda, sekho hoti paṭipado”tiādinā; - “kathañcānanda, ariyo hoti bhāvitindriyo”tiādinā ca āgatesu tividhesu nayesu. Manāpaṃ amanāpaṃ manāpāmanāpanti ettha manāpaggahaṇena somanassayuttakusalākusalānam, amanāpaggahaṇena domanassayuttaakusalānam, manāpāmanāpaggahaṇena tabbidhurupekkhāyuttānam saṅgahitattā paṭhamanaye “saṃkilesam vaṭṭati, nikkilesam vaṭṭatī”ti vuttam. Paṭhamanaye hi puthujjanassa adhippetattā saṃkilesakilesavippayuttampi yujjati. Dutīyanaye pana “so...pe... aḍḍiyatī”tiādivacanato “paṭhamam saṃkilesam vaṭṭatī”ti vuttam. Sekkhasa adhippetattā cassa appahīnakilesavasena, “saṃkilesampi vaṭṭatī”ti vuttam.

Tatiyanaye arahato adhippetattā, “tatiyaṃ nikkilesameva vaṭṭatī”ti vuttaṃ.
Sekkavāre pana “cakkhumā puriso”tiādikā upamā ekameva atthaṃ ñāpetuṃ āha.
Tasmā cakkhudvārassa uppanne rāgādiṃ vikkhambhetvā vipassanupekkhāya
paṭiṭṭhānaṃ ariyā indriyabhāvanāti. Paṭhamanayo vipassakavasena āgato, dutiyo
sekkhassa vasena, paṭhamadutiyo ca sekkhaputhujjanānaṃ
mūlakammaṭṭhānavasena, tatiyo khīṇāsavassa ariyavihārasena āgato.
Paṭhamanaye ca puthujjanassa vasena, dutiyanaye sekkhassa vasena kusalaṃ
vuttaṃ, tatiyanaye asekkhassa vasena kiriyābyākataṃ vuttanti ayaṃ viseso
veditabbo.

Papañcasūdanīyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Indriyabhāvanāsuttavaṇṇanāya līnatthappakāsanā samattā.

Niṭṭhitā ca saḷāyatanavaggavaṇṇanā.

Uparipaṇṇāsaṭṭikā samattā.

ΠΑΡΟΧΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Tīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Υποσχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Υποσχόλια. 2. Η συλλογή των μεσαίου μήκους ομιλιών - Υποσχόλια. 3. Υποσχόλια για τις τελευταίες πενήντα ομιλίες. 5. Το κεφάλαιο για τις έξι αισθητήριες βάσεις έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org